

MATEŘSKÁ ŠKOLA A RODIČE (případová studie)

Milada Rabušicová

Pro případovou studii¹ byla tato mateřská škola vybrána jako příklad mateřské školy, která v běžných podmínkách realizuje výchovný a vzdělávací program, jenž zcela běžný není. Je jím program „Začít spolu“, který je typický mimo jiné tím, jaký důraz je v něm kladen na spolupráci s rodiči.

Podklady pro případovou studii byly sebrány pomocí tří hloubkových rozhovorů s ředitelkou, skupinovým rozhovorem se všemi sedmi učitelkami, jež v MŠ působí, písemným dotazováním všech rodičů (62), pozorováním na dvou třídních schůzkách, pozorováním běžného provozu mateřské školy a analýzou dokumentů. Výzkumné šetření probíhalo v průběhu května – června 2003. Následovalo ověřování výsledků a jejich opakovaná konzultace s ředitelkou.

Charakteristika školy

Mateřská škola Heyrovského 11 v Brně Bystřici patří k typickým účelově stavěným mateřským školám sedmdesátých let minulého století. Je umístěna uprostřed menšího sídliště ze stejného období, jež stojí na okraji staré zástavby jedné z příměstských čtvrtí Brna s typickým venkovským charakterem.

Byla založena v roce 1974 v budově zkolaudované v červnu 1974. Provoz ve škole začal 1. září 1974. Budova byla stavěna podle projektu obvyklého pro tu dobu jako pavilónová stavba se čtyřmi třídami, se zahradou o velikosti 3 000 m, se čtyřmi pískovišti a se zahradním bazénem.

Budova má rovnou střechu, velká prosklená okna a mnoho prosklených dveří. Každá třída měla samostatný vchod, aby se mezi dětmi nešířila infekce. Nepočítalo se však s tím, že infekce se neznámými cestami šíří i mezi zaměstnanci. V případě, že došlo k absenci některých učitelek, musely ostatní přecházet přes zahradu do jiných částí školy. Z toho důvodu byla v roce 1983 za provozu přebudována škola tak, aby byla průchodná vnitřním prostorem. Byly udělány průrazy, takže děti i učitelky se mohou velmi snadno podle potřeb přemísťovat.

Na tom, jak MŠ vypadá, jak je účelně uspořádaná a využívána, zřejmě ředitelce hodně záleží. Dobrou ilustrací je např. způsob, jakým uvažuje o problémech spojených s možností využívat zahradu a zahradní bazén: *„Zahrada už neodpovídá dnešním požadavkům, především hygienickým, protože tenkrát byly jiné předpisy i jiná doba, takže do budoucna bude třeba, aby se změnilo prostředí, především školní zahrady. Výhodou je zahradní bazén, který byl postaven jako brouzdaliště a byl několikrát opravován za sponzorské peníze, jenže firmy ho opravily tak ledabyle, že v dnešní době je k nepoužití, což je škoda, protože koupališť v okolí a v Brně ubývá a ty děti o prázdninách, když máme provoz (máme měsíční provoz o prázdninách), tak by bylo výhodné, aby tu vodu v rámci pobytu v MŠ mohly využít. Pravděpodobně tento rok už nebude možné bazén využívat.“*

¹ Studie byla realizována v rámci projektu GAČR (406/01/1077) Postavení rodičů jako výchovných a sociálních partnerů školy.

Mateřská škola měla v hlavní budově vlastní prádelnu, která fungovala i pro některé další školy. V roce 1985 byly prádelny u mateřských škol zrušeny jako nerentabilní. Z prostoru byla vybudována tělocvična. O dva roky později byla v tomto prostoru v důsledku vyššího počtu zapsaných dětí vytvořena další třída mateřské školy, která byla v provozu až do roku 2001. Ve stejném roce, po založení Obecně prospěšné společnosti Pramínek, zde byla vybudována školní jídelna, která slouží ke stravování žáků ZŠ a zaměstnanců školy. Zatím v plánu je využití bytu školnice k přebudování na přípravnou třídu ZŠ.

V roce 2001 byla zrušena státní mateřská škola a v návaznosti na to vznikla Obecně prospěšná společnost Pramínek jako soukromá a nezisková organizace. Začala fungovat k 1. září 2001.

Důvod, proč obecně prospěšná společnost Pramínek vznikla, stojí za zaznamenání. Jednalo se totiž o to, že ředitelce mateřské školy se nedařilo nalézt základní školu, která by byla ochotna v jejich přístupu, který vychází z programu Začít spolu, pokračovat, respektive na něj navázat. „Do roku 1998 jsme pořád usilovali o to, aby některé ze státních škol tento program realizovaly, aby ty děti tímto způsobem postupovaly, protože podle psychologických výzkumů už je evidentní, že děti nepotřebují známky, že potřebují opravdu jiný přístup od rodičů, od veřejnosti, aby se optimálně rozvíjely. Jenomže ty školy jsou tak zakonzervované na ty minulé přístupy, že se obávají něco dělat jinak, byť třeba chápou ti učitelé, že by to bylo ku prospěchu těch dětí. Ale naráží se: buďto nechce ředitel a nebo učitelé. V případě Bystřice ředitelé škol tomu byli nakloněni, ale učitelé řekli více práce za stejně peněz, to je neadekvátní, to my dělat nebudeme. A na tom to ztroskotalo. Proto jsme založili obecně prospěšnou společnost ZŠ a MŠ Pramínek.“

Nyní tedy funguje společně a pod jedním vedením mateřská škola i první stupeň základní školy. Postupy, které jsou základem předškolní výchovy, jsou transformovány také do přístupů v rámci povinného vzdělávání. Následující vyjádření ředitelky se sice vztahuje k přístupům, zvláště v oblasti hodnocení, základní školy, ale současně velmi dobře vystihuje její způsob uvažování i o rodičích a dětech v mateřské škole. „Naše škola těm dětem dává možnost bez stresů, v pohodě, podle svých možností absolvovat vzdělávání. Takže rodič ví přesně, kde to dítě má ty schopnosti, co je jeho maximum a co může v rámci jednotlivých předmětů zvládnout. Učitelka se snaží, aby ten rodič neměl tak vysoké ambice, aby trošku slevil a vážil si toho dítěte, protože nelze se realizovat přes dítě a také vlastně někdy to očekávání rodiče je jiné než výsledky dítěte ve škole. My neznámkujeme, i když stále rodiče při individuálních pohovorech jsou takoví, není to už 100 %, ale možná pořád ještě většina, že se ptají paní učitelky, a kdyby byl známkován, co by dostal.“

Z ředitelčiných výpovědí zaznívá až neobvyklá snaha chránit děti a jejich dětství, a to dokonce v jistém ohledu i před jejich vlastními rodiči: „My neznámkujeme do páté třídy, nicméně hodnotíme. Máme sedmistupňové hodnocení, protože ten tlak rodičů byl takový, že si to vyžádal. To hodnocení by nemělo být orientováno na byť slovní nebo procentuální hodnocení, ale ti rodiče jsou takhle zavedení. To bude trvat dost dlouho, než pochopí, co vlastně to dítě potřebuje, a že je důležité, aby endorfíny se mu v organismu tvořily, aby měl radost z toho, že ten úkol splní a tím pádem má chuť do další činnosti. I když samozřejmě ta činnost musí být smysluplná. Nemá radost, když se musí učit slovíčka, ale aby vědělo, že má radost, když si osvojí konverzaci s kamarádem z Německa.“

Obecně prospěšná společnost Pramínek má svou správní a dozorčí radu. Statutárním zástupcem školy je předsedkyně správní rady. Správní rada má rozhodující pravomoci, včetně najímání ředitele školy. Zakladatelkami této společnosti jsou stávající místostarostka Bystřice a stávající ředitelka MŠ a ZŠ.

V OPS Pramínek pracuje 7 učitelek MŠ, speciální pedagog, ředitelka MŠ a ZŠ, která je ve funkci již od roku 1981 na konci tohoto školního roku (2003) odchází do důchodu, a 5 učitelek ZŠ. Jsou zde 4 třídy MŠ (z toho dvě s logopedickým zaměřením) a 5 tříd 1. stupně ZŠ. Počet dětí v mateřské škole se pohybuje kolem 60 – 65.

Základní východiska programu Začít spolu pro spolupráci s rodiči

Mateřská i základní škola Pramínek pracují podle programu „Začít spolu“. Genezi toho, jak se tento program do školy dostal a jak se rozvíjel, popsala ředitelka školy takto: „*Využili jsme nabídku nadace Open Society Fund, Praha, která byla podporována z nadace pana Sorose. Tento program byl nabízen od roku 1989, je založen na pragmatické koncepci, i mateřským školám v České republice. Já jsem se v roce 1993 zúčastnila besedy s magistrou Hradcovou, která ředitelkám MŠ říkala, jak je důležitý přístup k dítěti na základě jeho individuality, na základě toho, co to dítě zná a postupně ve spolupráci s rodiči rozvíjet ty oblasti, kde dítě cítí potřebu. Všechny ředitelky Jihomoravského kraje to odmítly, protože tento program je velmi náročný a když člověk neposlouchá dost kvalitně, tak mu unikají ty priority a má pocit, že takhle ta MŠ fungovala odjakživa. Což není pravda. Mě to ale oslovilo, ale věděla jsem, že sama jako ředitelka to nezvládnou, že musím mít k sobě někoho, kdo bude stejně přemýšlet a realizovat to v praxi. Tak jsem získala učitelky pro jednu třídu programu Začít spolu.*“

Z ředitelčina vyprávění je zřetelně vidět, jak důležité bylo její osobní zaujetí programem. Beseda, která pro všechny ostatní ředitelky byla jen jednou z mnoha v řadě nejrůznějších akcí podobného typu, byla pro tuto ředitelku impulzem, na kterém založila svoje pedagogické a organizační působení pro celá další léta. Že se jednalo o dlouhodobý a zřejmě i nesnadný proces, neboť žádnou změnu nelze prosadit bez spolupráce s ostatními, naznačuje její další vyprávění: „*Protože jsme mívali třeba i sedm tříd, tak např. v šesti třídách byla organizace frontální výuky a převažoval přístup, kdy děti dostávaly všechno více naservírované a pokyny od učitelky, byť vlídně řečený. Neměly možnost výběru, bylo směřováno k poslušnosti. Když se tato třída vybudovala podle principů, jak má být, a získali jsme i velkou finanční podporu z nadace OSF, kde vlastně každá třída, která se do programu zapojila, měla rodinného koordinátora, který dbal o to, aby ta škola se zveřejňovala k občanům a především k rodičům a dělala různé aktivity ve spolupráci s těmi učitelkami tak, aby ta spolupráce s rodinou se rozvíjela.*

Bylo to v roce 1994 – bude to deset roků, co realizujeme program Začít spolu. Mně se podařilo to, že jsem víceméně přemluvila ještě jednu třídu, takže program začaly realizovat dvě třídy naší MŠ. Vznikl tým spolupracujících učitelek, které se mezi sebou mohly radit a diskutovat o způsobu práce.“

V určitý moment se ředitelčinu úsilí dostalo i vnější podpory, byť se nejednalo o podporu záměrnou. Dalo by se říci, že se jednalo spíše o vedlejší produkt, ale zdá se, že významný:

„Pak v roce 1996 přišla týmová inspekce, která prošla tu školu, porozhlédla se i v těch třídách, kde byla klasická koncepce, něco podle Programu výchovně vzdělávací práce pořád přetrvávalo, protože ty učitelky nedovedly pochopit, že tento systém je lepší. Protože, když do těch tříd se přijde, kde je i řízená činnost, tak je to tam jako v úlu, protože ty děti se mezi sebou mohou poradit, sice je tam pravidlo, že by měly hovořit tak, aby nerušily ty ostatní, ale děti předškolního věku neumějí šeptat, takže tam není absolutní klid jako když se přijde do činnosti frontální, kde 90 % času mluví paní učitelka – monolog. A někdy, když to vyjde dobře, tak 10 – 20 % času diskutuje jedno dvě děti, ty ostatní naslouchají a třeba se nudí.

Naznaly, že je to opravdu dobré, že ty děti jsou jiné, že jsou komunikativnější, že dovedou spolupracovat, že jsou i ohleduplnější a mají zájem o to dění, takže navrhly, abychom šly všechny třídy do programu Začít spolu. Paní učitelky, které to nechtěly realizovat, mohly

odejít do jiných MŠ. Jedna vyhrála konkurz jako ředitelka a potom začala realizovat program Zdravá MŠ a druhá odešla jako učitelka jinam. Takže to velké jádro zde zůstalo.“

Proces přijetí myšlenky změny trval v případě této mateřské školy minimálně čtyři roky. Jednalo se o postupný vývoj, jehož podstatným a pozitivním výsledkem je fakt, že se k programu postupně přidali všichni pedagogové (i s tím, že někteří raději odešli), a to na základě vlastního rozhodnutí, nikoli jen na základě tlaku shora. Přičemž je jasné, že ředitelka má prostředky k tomu, aby takový tlak vyvinula: „*Rozhodly jsme se tedy, že ano. A měly jsme k tomu kvalitní vzdělávání po stránce psychologické i metod různých prací pro učitelky, pro děti i pro rodiče, takže jsme byly obrovsky podporovány po stránce toho pedagogického umu. Vzdělávání organizovala pořád nadace OSF, najímala lektory, především to bylo z jiných zemí, jezdili sem i z Ameriky, protože oni neokopírovali vzdělávání v Americe, ale vycházeli z historie, z těch pragmatických koncepcí a vytvořili cosi moderního pro naši společnost. Najdeme tam hrozně velký podíl Montessori, najde se tam i Waldorfská pedagogika, Dalton, ale oni z toho udělali takovou směšninu, aby to bylo použitelné, aby to bylo moderní. Třeba Montessori koncepce musí manipulovat jenom s těmi pomůckami, které Montessori vyvinula, jsou nádherně vytvořené, ale my můžeme všechno, co dítěti prospívá, to můžeme použít.*

Týmová inspekce byla ČŠI, asi 6 inspektorek z různých okresů a sledovaly dění v jednotlivých třídách. To je zajímavý, že do jejich závěrů to nenapsaly – to pozitivní, protože jejich cílem nebylo posuzování programu Začít spolu, ale nakonec přišly k tomu společnému názoru.

Nechtěla jsem to lámat nějak násilím, ale chtěla jsem, aby učitelky cítily tu potřebu pracovat jiným způsobem. Takže oni (inspekce) mně vlastně nahráli k tomu rozhodnutí, že jsme od dalšího školního roku všechny třídy byly už v programu Začít spolu. To bylo od roku 1997. Já jsem vlastně přijala učitelky, které řekly ano, chci takhle pracovat, šly se podívat, šly na hospitaci, aby věděly o čem to je, a musely se dále vzdělávat. Takže my jsme se vlastně těch deset roků pořád vzdělávaly. Samozřejmě mění se to, někdo se stěhuje, někdo jde na mateřskou dovolenou, zase jde na zástup. Je dost velká migrace a ještě větší asi bude. Takže jsou změny. Vzdělávací podpora už není tak velká jako na začátku, ty školy si už všechno platí, protože Ministerstvo školství nepodrželo tyhle alternativní přístupy a ani nedávají nějaké vymezené finanční částky na vzdělávání, ale zásluhou Pedagogických center, s nimiž my jsme ve spolupráci, ten program je akreditován a může být nabídnut jako vzdělávací činnost pro ostatní učitelky. Protože v momentě, kdy budeme používat Rámcový vzdělávací program pro vytváření školních a třídních programů, tak to budou učitelky potřebovat, protože musí zažít některé ty metody práce. Při realizaci RVP ten přístup je úplně jiný než pro ty, kteří jsou 20 – 30 roků zvyklí na něco.“

Z ředitelčina vyprávění je zřejmé, že se jednalo o dlouhodobý proces, který předpokládal postupné přijímání filozofie a základních myšlenek programu všemi zúčastněnými. Na prvním místě samozřejmě učitelkami, ale současně a postupně také rodiči, kteří se museli vyrovnávat s jinak organizovanou mateřskou školou, než jakou ji znali ze svých vlastních zkušeností. Co se týká učitelek, mnohé odešly jinam, ale ty, které zůstaly, program akceptují a rozvíjejí, což je patrné i ze způsobu, jakým o své práci hovoří. Co se týká rodičů, také u nich, zdá se, převládla vstřícnost vůči programu, protože řada z nich si zdejší MŠ nevybrala náhodně – jen podle místní příslušnosti, ale cíleně a své děti do MŠ dováží.

Podstatným prvkem celého procesu byla vnější podpora zaměřená především na vzdělávání učitelek. To byl, zdá se, onen důležitý podpůrný prvek, který umožnil, aby program mohl být realizován. Formálně přispělo také vstřícné vyjádření inspekčního týmu, kterým se mohla ředitelka při prosazování svého záměru zaštitit.

Přijetí programu Začít spolu má na této mateřské škole pro spolupráci s rodiči zásadní význam. Sám program, jak je známo, na spolupráci s rodinami dětí klade mimořádný důraz. Shrnutí alespoň v základních bodech, argumentace, z níž spolupráce s rodiči vychází, je

založena na tom, že rodina hraje v životě dítěte primární roli: má na něj největší vliv, členové rodiny jsou pro dítě těmi nejbližšími a nejmilejšími osobami, rodiče jsou prvními učiteli dětí, to, co se dítě doma naučí, je základem pro následný učební proces v mateřské škole a později, učitelka je jen dalším článkem, který do rozvoje dítěte vstupuje. Zahrnutí všech členů rodiny do programu mateřské školy je logickým důsledkem předcházející argumentace a znamená pro dítě neustálé propojování obou světů – rodinného a školního, obohacování jeho poznatků, posilování jeho citovosti, samostatnosti apod. Právě tento aspekt – aspekt změny, zdůrazňuje ve svém chápání východisek programu také ředitelka: *„Není to princip, ale je to cíl toho programu, aby dítě bylo připraveno na změnu a umělo si s ní poradit. Především ty děti vnímají změny učitelek – jedna onemocní, přijde jiná. Samozřejmě každou změnu to dítě prožívá a neřekne nám o ní, protože se nedovede vyjádřit. Především však změny těžce nesou rodiče, a ti si neuvědomují, že je to hrozně důležité, že to dítě postupně, jak je starší, nemůže být fixovaný na jednu nebo dvě osoby – otec a matka, ale musí být vychováno od závislosti k nezávislosti, to je cíl té výchovy.“*

Program začít spolu má vypracovány jasné strategie, jak při spolupráci s rodiči postupovat, jež vycházejí z myšlenky rovnocenného partnerství, společné odpovědnosti a možnosti vzájemně si poskytovat cenné informace o dítěti. Tyto strategie si školy mohou přizpůsobovat svým podmínkám, ale v zásadě lze říci, že stojí na dvou pilířích: (1) na „smlouvě“ mezi rodinou a školou, jež má obsahovat soupis nejzákladnějších vzájemných očekávání, na kterých se učitelka individuálně s rodiči dohodne, a (2) na opakovaném vytváření nejrůznějších příležitostí ke spolupráci a k aktivnímu zapojení rodičů do programu třídy a mateřské školy. Zatímco v prvním případě – v případě sepsání smlouvy na základě individuálního rozhovoru s rodiči – je postup vcelku striktní, v případě druhém – vytváření příležitostí pro spolupráci – je postup velmi otevřený, předpokládá neustálé hledání nejvýhodnějších cest, forem a konkrétních aktivit a předpokládá také docela velkou míru invence a angažovanosti učitelky.

Historie vztahů škola – rodina

Jak již bylo řečeno, obsahy a způsoby spolupráce s rodiči jsou na této mateřské škole jednoznačně odvozeny od vzdělávacího programu, který je zde realizován. Jeho propagátoři v počátcích velmi dbali na to, aby každá škola či třída měla svého tzv. rodinného koordinátora, jehož činnost financovali. Úkolem rodinného koordinátora bylo koordinovat služby, které jsou v širokém slova smyslu poskytovány rodinám. Jeho konkrétní náplní bylo provádět nábor dětí a učitelů do programu, podporovat účast rodin v programu a dbát na zdravotní zajištění dětí. Dalším, méně zřetelně formulovaným úkolem, alespoň v počátcích prosazování programu Začít spolu v České republice, bylo udržovat kontakt s ústředím a vypracovávat každoroční zprávu o tom, jak si ta která třída nebo MŠ zapojená do programu vede. Přestože v současnosti již finanční podpora na činnosti rodinných koordinátorů ze zdrojů OSF nepřichází, potřebné procesy byly nastartovány a mnohé školy pro tuto činnost hledají vlastní zdroje. MŠ a ZŠ Pramínek už sice rodinného koordinátora nemá a těžiště komunikace s rodiči se přesunulo na učitelky jednotlivých tříd, přesto je tam étos vstřícnosti a otevřenosti vůči rodičům stále přítomen.

Podle vyjádření ředitelky i učitelek však byla dobrá spolupráce jejich mateřské školy s rodiči vždy považována za důležitou součást jejich práce. Lze tedy říci, že program Začít spolu, k němuž se posléze přiklonily, poskytl této jejich orientaci jen jasnější argumenty a konkrétnější kontury jejich činnosti.

Aktivity pro širší veřejnost

O.p.s. Pramínek ve spolupráci s O. s. Svratka realizuje celou řadu obecně prospěšných aktivit. Zde uvádíme jen ty, které překračují rámec aktivit, jež jsou cíleně zaměřeny na rodiče jako partnery ve výchovném a vzdělávacím působení školy. Tyto aktivity jsou v pravém slova smyslu „obecně prospěšné“ a jsou určeny lidem se zdravotními postiženími, lidem v obtížných životních situacích, lidem starším a matkám s malými dětmi.

V přílehlé budově (Heyrovského 13) jsou v pronájmu chráněné dílny Přístav, jejichž provozovatelem je o. s. Svratka. Základní škola spolupracuje s o. s. Svratka při sběru PET lahví, které zaměstnanci chráněných dílen připravují k recyklaci. Zaměstnanci dílen pečují o úklid chodníku, pískovišť a trávníku v zahradě školy a mateřské školy. Ve spolupráci se zaměstnanci chráněných dílen škola zajišťuje také v rámci sociální péče stravování starších spoluobčanů – důchodců.

Kromě toho byly v září 2002 nad třídami mateřské školy přistavěny byty pro matky v tísní.

V prostoru MŠ se schází také Klub maminek Sluníčko. Jedná se o schůzky matek na rodičovské dovolené s dětmi mladšími tří let.

Dalo by se říci, že MŠ a ZŠ Pramínek funguje vlastně jako svého druhu „komunitní centrum“, byť sami aktéři to tak nenazývají. Šíře a zaměření jejich aktivit však tomuto označení odpovídá.

Rodičovské orgány při mateřské škole

Při MŠ a ZŠ Pramínek pracuje Občanské sdružení rodičů. Svoji činnost zahájilo v roce 2002, takže teprve hledá cesty, jak naplňovat cíl své činnosti, který má v obecné poloze formulován ve stanovách OSR takto: „podporovat činnost MŠ a ZŠ Pramínek“.

Ředitelka má o tom, jak by tato podpora měla vypadat, poměrně jasnou představu. Domnívá se, že by se OSR mělo zapojovat do různých projektů, jež vypisuje např. magistrát města Brna, a jež přinášejí další zdroje pro rozšiřování výchovných a vzdělávacích aktivit školy. Jako základní východisko pro orientaci činnosti sdružení vidí principy, na nichž staví program *Začít spolu*: „*Kdybych to měla dál specifikovat, protože škola a MŠ má program Začít spolu a ten má určité principy, takže si myslím, že by bylo úplně nejlepší podporovat ty jednotlivé principy. V tomto případě je to projektová činnost, mohou pomáhat vybavovat centra aktivity, mohou nám získávat sponzory na různé encyklopedie, počítače, různé programy. Mohou samozřejmě i pro rodiče organizovat besedy nebo mohou pomáhat organizovat volný čas nejen dětí z MŠ a ZŠ Pramínek, ale celého Brna nebo oblasti Brna. V prázdninové činnosti např. tábory pro děti. Prostě si myslím, že by se měli orientovat především těmi principy toho vzdělávacího programu.*“

Odlišíme-li od sebe zřetelně rovinu očekávání od roviny faktické, potom činnost sdružení vypadá podstatně prozaičtěji: „*Schází se výbor, kde se víceméně dotazují rodičů, s čím jsou spokojeni (nespokojeni), a jak by mohli napomoci. Tak teď ta činnost už je. Jsem ráda, že už podali ten projekt, protože se to snad bude rozjíždět trochu jiným směrem. Zatím je to takový vyslovování obav „co by se stalo, kdyby“.* Hledají problémy, což by do budoucna tak nemělo být. Musíme se tím nějak prokousat.“

Ředitelka má i svou interpretaci toho, proč je situace taková, jaká je. Domnívá se, vyslovuje to v různých souvislostech opakovaně, že do rodičovského přístupu ke škole se promítá jejich vlastní výchova, kterou prošli v dětství a která i v dospělosti ovlivňuje způsoby jejich jednání. „*Je pravda, že spousta rodičů je vedena autoritativně, takže tu činnost vidí v tom, že škole nebo řediteli a pedagogickému sboru dávají připomínky, ale nehledají z toho*

východisko. Co s tím, tím se nezabývají, ale předkládají to k řešení té druhé polovině, a to je škola a občanské sdružení. Oni k tomu musí dospět. Různé přednášky absolvovat, aby se dobře orientovali, protože jsou vychovávaní jiným způsobem, než je teď předkládáno dětem.“

Rodiče – členové Občanského sdružení platí měsíční členský příspěvek 30 Kč (u jednoho dítěte), 20 Kč (u druhého dítěte), případně 0 Kč (u třetího a dalších dětí). Důležité je, že všichni vědí, na co jejich peníze mohou být použity: na nákup hraček a učebních pomůcek, na sportovní, kulturní a poznávací akce, na pobyt na škole v přírodě a na reklamu a prezentaci školy.

Způsoby komunikace s rodiči

Zdá se, že nikdo v této MŠ nepochybuje o tom, že škola musí být iniciativní při získávání, oslovování a aktivizování rodičů. Zřetelně toto přesvědčení vyslovuje především ředitelka, ale implicitě vyznívá také z rozhovorů s učitelkami. Jakými způsoby tak činí? Jak o nich přemýšlejí? Hledají různé inovace?

Nejprve uveďme výčet jednotlivé aktivity uspořádané chronologicky podle průběhu školního roku:

- webové stránky MŠ a ZŠ Pramínek (www.praminek.cz), kde mohou rodiče a potenciální zájemci o program získat základní informace
- úvodní schůzka pro rodiče s dětmi, kteří si vybrali tuto MŠ nebo ZŠ (společně před začátkem školního roku, je spojená s programem pro děti, rodiče jsou na ní seznámeni se základními principy programu, se smlouvou mezi rodiči a školou apod.)
- dotazník pro rodiče na počátku roku (obsahuje dotazy o dítěti: jaké jsou jeho zájmy, co dělá rádo – nerado, co jí, jaké formy pochval a trestů rodiče užívají apod.)
- smlouva „škola – rodina – dítě“ (podepsaná na začátku roku)
- individuální rozhovory s rodiči (na přelomu září – října v návaznosti na obsah dotazníků, minimálně jednou ročně podle předem stanoveného rozpisu, obvykle trvá 20-30 minut)
- třídní schůzky (1x měsíčně, konají se v režii jednotlivých tříd, jsou obvykle spojené s nějakou besídkou, programem, v němž děti předvedou to, co se naučily, apod.)
- portfolio (výtvory dětí shromažďované průběžně za účelem dokumentace jeho pokroků v různých oblastech, další podklad pro individuální rozhovory s rodiči)
- anketa – dotazník pro rodiče (je distribuovaný jedenkrát až dvakrát ročně, jeho rozsah je různý, dotazy se týkají především spokojenosti rodičů s mateřskou školou v různých ohledech).
- nástěnky a vývěsky pro rodiče u vchodu do MŠ a v předsíni.

Všechny tyto způsoby komunikace s rodiči spadají do kategorie „formálních postupů“, vedle toho samozřejmě učitelky využívají každodenních ranních a odpoledních kontaktů s rodiči při předávání dětí, jež představují onu neformální část jejich komunikace.

Jak vyplývá z programu „Začít spolu“, spolupráce s rodiči je jedním z jeho základních stavebních kamenů. Je zakomponována např. do sledování vývoje dítěte, do diagnostiky potřeb dítěte a do stanovování dalších kroků v jeho podpoře a rozvoji. O metodách hodnocení a způsobech komunikace s rodiči a jeho výsledcích se vyjadřuje ředitelka takto: „V metodách hodnocení (v Oregonské metodě), jsme si udělaly takový přístup, že máme jeden materiál, kde učitelky si různou barvou zatrhují různé úkoly – jak co dítě umí, co zná a podle toho se přeplánovávají ty oblasti, kde to dítě potřebuje pomoc školy a především rodiny. Takže potom se s rodiči hodnotí, jestli to dítě už toho dosáhlo, těch finálních požadavků, těch kompetencí, a nebo jestli se v tom bude pokračovat a jakým způsobem. Co udělá rodina a co

udělá škola. K tomu se zakládají jednotlivá portfolia, třeba výkresy, jak to dítě vypadalo v postavě ve třech letech a jak se vyvinulo, jak řešilo různé pracovní listy, určité úkoly, jsou tam i fotografie, aby ten rodič i to dítě – s dítětem se to také probírá, aby bylo potěšeno tím, co už všechno umí.“

Hodnocení spolupráce s rodiči vedením a učitelkami mateřské školy

Jak vedení mateřské školy, tak učitelky považují spolupráci s rodiči za významnou součást své práce. Vyplývá to nejen z programu, který na mateřské škole realizují, ale i z jejich osobního přesvědčení o důležitosti dobrých vztahů a spolupráce s rodiči pro rozvoj dětí. Zdá se, že postupně se na této MŠ vytvořil takový „kádř“ učitelek, které myšlenku otevřenosti vůči rodičům skutečně akceptují. Ostatně, jak říká ředitelka, ty, kterým způsob práce vyplývající z programu, nevyhovoval, postupně přešly na jiné mateřské školy. Některé ze stávajících učitelek mají možnost srovnání i se svým dřívějším působením na jiných mateřských školách, respektive s obdobím „totality“: *„To bylo úplně jiné. Rodiče se báli projevit svůj názor a přijímali všechno tak, jak bylo. Na třídních schůzkách byli opatrnější. Bylo to stejné, jako ve všem ostatním. Tady je program vůči rodičům vstřícnější.“*

Na otázku, zda v tom sehrály roli politické a společenské změny, se jejich názory různí. Zatímco jedna z nich se domnívá, že nikoli, protože všechno je v postojích učitelů, jiná to vidí takto: *„Ano, rozvrstvuje se to na bohatý a chudý. Bohatý dětem dopřeje víc, vybírá školu, a to ovlivňuje děti. Někteří nemají na školu v přírodě. Bohatší děti si vykládají, kdo co má. Jsou snobský, mají mobily a drahý hračky. To dřív nebylo. Už u těch dětí je to poznat, jsou suverénní, nemají ohled, nešetří hračky a podobně.“* Ne všechny učitelky to ale vidí stejně a říkají, že nic takového ve svých třídách nepozorují.

Ze sdělení, že „bohatý dětem dopřeje víc a vybírá pro ně školu“ v kombinaci s faktem, že do zdejší MŠ někteří rodiče děti dovážejí a nechodí sem tedy jen děti z okolí, by vyplývalo, že v této mateřské škole jsou častěji děti bohatších rodičů. S takovou interpretací ovšem učitelky nesouhlasí. Naopak říkají: *„Ne, to ne. Nejsou bohatší, ale zajímají se o program. Ale spíše až na ZŠ. Jedna maminka sem vozí holčičku tramvají. Znají náš program z webových stránek a podle toho si vybírají. Tady se děti naučí víc než v klasické škole. Také si o tom říkají mezi sebou, vybírají podle přátel.“*

Spolupráci s rodiči, jak lze očekávat, učitelky nevidí jen jako bezproblémovou. Naopak, jsou schopny docela přesně pojmenovat² jak výhody, respektive silné stránky a příležitosti komunikace s rodiči, tak nevýhody, respektive problémy a rizika této spolupráce.

Při hodnocení toho, co se jim ve spolupráci s rodiči daří, co považují za silné stránky této spolupráce a v jakých oblastech jim spolupráce dobře funguje, se shodly na následujícím:

- někteří rodiče se sami nabízejí s pomocí (plavání, sauna, kompletní sestavení programu na karneval, doprovody do divadel)
- vydatná pomoc na podnět učitelek (Den dětí – stanoviště, zajištění pomůcek, nákup občerstvení,...)
- materiální výpomoc: „paní učitelky potřebujete?“ (papíry na kreslení, krabičky, stužky, alobal,...)
- sponzorské dary (varná konvice, panenky, 500,- Kč, knihy pro všechny děti, dětský vysavač, kuchyňka,...)
- otevřenost rodičů (stěžují si na problémy, ptají se na pomoc)
- rodiče, kteří mají zájem řešit problémy, na které učitelka upozorní
- mají zájem o kladné i záporné informace o svém dítěti

² V následujících odstavcích jsou prezentovány výsledky skupinového rozhovoru s použitím metody SWOT.

- mají zájem spolupracovat na akcích třídy
- díky programu je větší otevřenost při komunikaci mezi rodiči a učitelkami

Co se týká možností spolupráce s rodiči ve smyslu příležitostí a pozitivních přínosů pro všechny zúčastněné, vidí učitelky situaci zejména prizmatem dětí, respektive toho, co je pro děti prospěšné:

- vzájemně se blíží poznáme a tím i větší radost z další spolupráce
- někdy se podaří stáhnout další rodiče
- děti cítí přátelské prostředí, vyhledávají bližší kontakt (mazlení, povídání)
- rodiče začínají vymýšlet sami (vhodné) aktivity pro děti, přicházejí s nápady (někteří)
- rodiče jsou hladoví po informacích (někteří)
- správný rozvoj dítěte
- harmonický vztah mezi školou a rodinou
- dobrý vliv na formování kolektivu
- snadnější řešení problémů
- příprava akcí pro třídu – více zážitků a zkušeností

Při formulování slabých stránek spolupráce s rodiči, respektive toho, co v jejich třídách v této oblasti nefunguje, se učitelky soustřeďují zejména na rodiče a na jejich slabé stránky, i když je třeba říci, že uvažují i o svém „nedaří se nám“:

- nedaří se prolomit bariéru, rodiče občas chodí pouze na schůzky, „co tam bude důležitého?“, někteří spoléhají na zápis ze schůzky v šatně
- časová zaneprázdněnost, odjezd autobusů mimo Brno (Rozdrojovice)
- pocit finanční zátěže některých rodičů
- rodiče, kteří nemají zájem
- zneužívají volnosti, kterou jim náš program nabízí ve všech směrech
- přílišné spoléhání rodičů na šíři obsahu programu
- informovat se z nástěnek (nové zprávy)

Objevují se i obavy z toho, co může špatná spolupráce s rodiči znamenat, jaká ohrožení může přinést všem zúčastněným. Zde je patrné, že tato ohrožení vidí učitelky docela rovnoměrně rozloženy jako na děti, tak na rodiče a na ně samotné:

- napětí ve vzájemných vztazích
- nechut' komunikovat z obou stran
- rozpaky jak ze strany učitelek (zejména mladších), tak ze strany rodičů
- přehnaná kritičnost (ze strany rodičů)
- zdravotní ohrožení dětí (jídlo, pitný režim, odpočinek,...)
- „Co uděláš ve školce, tím se nemusíš zabývat doma.“
- ochuzení dítěte o plnohodnotné prožití zážitku.

Skupinový rozhovor, jehož se zúčastnilo všech 7 učitelek mateřské školy, které v ní působí, přinesl ještě další zajímavý poznatek. Žádná z nich nepovažovala rozhovor o rodičích za ztrátu času, alespoň to z jejich chování nebylo zřetelné. Nebyly patrné ani velké rozdíly v názorech vzhledem k věku a k dlouhodobosti jejich praxe, i když rozdíly v jejich komunikační obratnosti a jistotě patrné byly.

Rodiče očima vedení a učitelek mateřské školy

Přestože, jak se ukazuje, zdejší mateřská škola věnuje rodičům velkou pozornost a hledá různé způsoby, jak je oslovit a vtáhnout do programu, nelze říci, že by na to vstřícně reagovali všichni rodiče. Podle odhadu učitelek je tak polovina a snad o něco více rodičů, kteří se zajímají a s mateřskou školou spolupracují. Vývoj tohoto rodičovské zájmu a spolupráce ale vidí optimisticky: „*Letos se to hodně zlepšilo. Dřív na třídní schůzky chodilo málo rodičů. Ted' děláme besídky, vždycky je to spojeno s nějakým předvedením dětí a rodiče se chodí podívat. Ty děti na to čekají a rodiče přijdou a my s nimi potom můžeme mluvit a probrat co je potřeba.*“ To by naznačovalo, že má skutečně reálný smysl stále hledat způsoby zlepšování komunikace s rodiči. Verze, ke které momentálně dospěli v této mateřské škole, je, zdá se, vyhovující.

Ona druhá polovina pravděpodobně čeká se svým zájmem až na začátek povinné školní docházky jejich dítěte. Alespoň tak to vidí paní ředitelka, když říká, že „*na základní škole jsou rodiče aktivnější, protože přece jen si uvědomují, že na ZŠ už jsou určitá kritéria a berou to vážně. Mateřskou školu spousta rodičů bere, že o nic nejde, že si dítě jenom hraje, ale už neberou to, že tou hrou jsou sledovány další výchovně vzdělávací cíle.*“

V míře vážnosti, se kterou rodiče této mateřské školy vstupují do kontaktů s učitelkami, se projevuje jistá diskrepance ve srovnání s výsledky, k nimž jsme dospěli v předcházejících fázích našeho výzkumu. Z nich totiž vyplynulo, že právě komunikace s rodiči na mateřských školách je oproti komunikaci s rodiči na základních školách rozvinutější a současně soustředěnější na prospěch a zájem dítěte. Je docela dobře možné, že ředitelka této mateřské školy má přece jen ve vztahu k rodičům vyšší očekávání, než je obvyklé v jiných případech.

Učitelky se shodují v tom, že převážná většina rodičů je s jejich prací spokojená. Domnívají se také, že rodiče nemají větší problém s vyjadřováním svých pocitů a názorů na jejich práci, a to ani v pozitivním ani v negativním smyslu. Dozajista to souvisí i s jejich jistotou, že svou práci skutečně dělají dobře: „*Ano, když si myslím, že to dělám dobře, když se snažím, tak jsem pevná v kramflecích*“, říká jedna z mladých a teprve začínajících členek pedagogického sboru.

Na otázky „jak jsou rodiče na této MŠ spokojeni, dávají vám to najevo, jak? reagují učitelky vesměs „pozitivně“:

„*Myslím si, že jsou spokojeni a říkají nám to. Nabízí pomoc, poděkují, říkají, že se těší na akce, pozitivně reagují. I ti, kteří se nezajímají stále, tak řeknou.*“

„*Nejvíc je to poznat přes ty děti. Jsou tu rády a rodiče to ví a jsou spokojení.*“

„*Vykládala jedna maminka, že její holčička v sobotu říkala – už jsem nějak dlouho doma, kdy už půjdu do školky – to ti rodiče vidí.*“

„*Taky byly pozitivně přijaty ty individuální plány. Někdy se ty rozhovory protáhnou z 15 minut i na půl hodiny, jak se zajímají. Začali se zajímat i tatínci, to dřív nebylo.*“

Určitě je dobré znát i názor druhé strany, tedy rodičů. Všichni ti, kteří odpověděli na dotazníkové otázky (celkem to bylo z 62 oslovených rodičů 38, tedy 61 %), se shodli na variantě „jsme velmi spokojeni“ (15) nebo „spíše spokojeni“ (23).

Jistá diskrepance v názorech učitelek a rodičů se objevuje u tématu „jak rodiče sdělují a řeší svoje případné nespokojenosti“. Učitelky hovoří o tom, že rodiče se na ně obracejí přímo a ihned:

„*Individuálně nám to říkají, po třídních schůzkách nebo odpoledne.*“

„*Většinou se to týká nějakých věcí kolem jejich dítěte. Například máme tu jednoho chlapečka, který se pořád pere. Přišla maminka, že ho někdo zbil, že mu někdo ubližoval. Tak potom to musím mamince vysvětlit.*“

„Někdy přijdou rodiče a chtějí ten problém řešit hned. Je to těžké, když jsem zrovna s dětmi, abych ještě něco řešila.“

Rodiče ovšem nejčastěji uvádějí, že se obrátí buď na ředitelku MŠ nebo že počkají s problémem až na třídní schůzku, a to jak v případě, že se jedná o záležitost týkající se přímo jejich dítěte, tak o záležitost, která je spojená obecně s chodem mateřské školy. O tom, že by se obracel s nějakou problematickou záležitostí přímo na učitelku, se nezmínil nikdo z 38 dotazovaných rodičů. Ale ani toto tvrzení asi nemá plnou oporu v realitě, neboť po skončení rodičovských schůzek bylo možné pozorovat individuální rozhovory mezi rodiči a učitelkami, při nichž se klidnou a smírnou cestou problémy řešily. Několik rodičů velmi trpělivě čekalo, až budou moci s paní učitelkou pohovořit.

Opětovně zaznívá také motiv rozdílu ve výchovném stylu mateřské školy a rodiny, na který upozorňuje ředitelka: *„Spoustě rodičů se náš přístup líbí, ale pořád s dítětem jednají autoritativně.“* Nejen kvůli tomu přemýšlí také nad tím, jak tuto situaci ovlivnit. V prvním plánu se naskytá myšlenka rodičovského vzdělávání, jež ovšem zatím není plně realizována, byť by měla podporu i v Občanském sdružení rodičů. Je tu totiž obava z toho, že by nemusela být většinou rodičů vstřícně přijata.

Mateřská škola očima rodičů

Reakce rodičů na fungování mateřské školy jsou převážně pozitivní, a to jak z hlediska toho, co škola jim a jejich dětem nabízí, tak z hlediska vzájemné spolupráce.

Je známým faktem, že rodiče mají tendenci hodnotit mateřskou školu podle toho, jak dobře se v ní jejich dítě cítí, jak ho pobyt v MŠ obohacuje, jak samo o učitelkách a programu hovoří, jak se do MŠ těší, respektive rádo či nerádo do ní chodí. V tomto ohledu je velmi výmluvná výpověď jednoho tatínka: *„Kdybych chtěl doporučit, proč navštěvovat tuto MŠ, řekl bych, že sice nevím konkrétně v čem se liší zdejší program od jiných MŠ, ale ... obě děti navštěvují respektive navštěvovaly tuto MŠ velmi rády. Od prvních dnů se obě do školky těšily, program je bavil, doma o něm vyprávějí. Také jsem častým svědkem toho, že se dětem odpoledne nechce domů (nejen našemu).“* Tato výpověď je podpořena také názory ostatních rodičů: z 38 jich 37 odpovědělo, že jejich dítě do MŠ chodí rádo.

Na otázku, „co nejdůležitějšího o MŠ by řekli svým známým, kdyby se jich ptali, zda do této MŠ dát své dítě“, zdůrazňovali rodiče opakovaně následující okolnosti:

- příjemné prostředí MŠ (*„Krásné a příjemné prostředí školky i jejího okolí; dlouhá pracovní doba.“*)
- dobré a vhodným způsobem podávané jídlo (*„Děti nejsou stresovány kvůli jídlu a svým nedostatkům.“* *„Díky spolupráci s učitelkami, vedením a kuchařkami může navštěvovat tuto "normální" MŠ i má dcera s bezlepkovou dietou.“*)
- hodné, trpělivé a kompetentní učitelky (*„Milý a kladný přístup, informovanost, organizovanost, všestranná spokojenost.“*)
- celkově laskavý přístup k dětem (*„Mému dítěti se v MŠ líbí, učitelky si oblíbilo, důvěřuje jim a cítí se bezpečně.“*)
- individuální přístup ke každému dítěti (*„Je to školka s výborným programem "být sám sebou", kde je opravdu dítě takto vedeno a připravováno na budoucnost.“*)
- logopedická péče (*„Také je výborné, že je tato školka s logopedickým zaměřením a má, jak pro rodiče, tak i pro děti celkem časté programy.“*)
- množství různorodých aktivit pro děti (*„MŠ založena na individuálním přístupu, učí dítě samostatnosti a především sebevědomí, které stále rozvíjí díky úžasnému přístupu pí. uč. Učí se také společenskému chování a k příkladnému vztahu k ostatním. MŠ je zapojena do programu "začít spolu".“*)

- podnětné vedení dětí („*Učitelky si s dětmi hodně povídají, dcera mě občas zaskočí tím, jaké znalosti si ze školky pamatuje.*“)

V několika případech se objevily také kritické poznámky, jako např. velký počet dětí ve třídách, časté přesuny dětí v běžném provozu, střídání učitelek z různých příčin, ale také vycházky za každého počasí. („*Jsem s MŠ spokojená, jediné, co mi vadí, jsou vycházky za každého počasí. Oblečení bývá často velice špinavé a mokré.*“). V žádném případě však tyto nespokojenosti nepřevažují.

Co se týká rodičovského náhledu na spolupráci s mateřskou školou, také tam jednoznačně převládá spokojenost. Rodiče jsou převážně „velmi spokojeni“ s aktivitami, které jim MŠ nabízí, stejně tak celkovou spolupráci hodnotí převážně jako „velmi dobrou“. Naopak svoji vlastní rodičovskou aktivitu ve vztahu k MŠ hodnotí v poloze „uspokojivá“ nebo „velmi dobrá“. Ukazuje se tedy, že rodiče jsou sami k sobě kritičtější. To opět, z jiného úhlu pohledu, potvrzuje tezi o nutnosti hledat stále nové cesty, jak rodiče oslovovat a do dění školy vtahovat.

Vztahy s obcí očima vedení mateřské školy

Vztahy s obcí hodnotí ředitelka jako „symbiotické a pragmatické“. Jinými slovy, jak obec, tak škola má ze vzájemné spolupráce a dobrých vztahů užitek. „*Za vším jsou peníze, co si budeme povídat*“, komentuje situaci ředitelka. K tomu, aby Obecně prospěšná společnost Pramínek mohla vzniknout, bylo nutné získat kladné stanovisko obce. Po počáteční nedůvěře některých členů zastupitelstva, kteří v založení OPS viděli zdroj obohacování zakladatelů, se dospělo k vyvážené dohodě. Ta znamená, že škola má v bezplatném pronájmu obecní budovy a sama hradí jen platbu energií a běžného provozu. Obec tedy nemusí financovat provoz, jak je to běžné v jiných případech, neboť MŠ a ZŠ Pramínek náklady hradí ze své vedlejší hospodářské činnosti a z příspěvků rodičů. Škola tak pečuje o děti z Bystřce, přičemž obec nemusí vynakládat „ani korunu“.

Ředitelka školy je stejně jako další ředitelé členkou Rady bystrckých škol, jež je poradním orgánem obecního zastupitelstva. „*Dobré vztahy s obcí jsou základem*“, říká.

Mateřská škola a rodiče: závěry a shrnutí

Sledovaná mateřská škola je typickou mateřskou školou jen co do vzhledu budovy, v níž se nachází. V ostatních aspektech má celou řadu zvláštností, které jsou dány především dvěma okolnostmi. Jednak tím, že mateřská škola funguje spolu s 1. stupněm základní školy jako obecně prospěšná společnost (Pramínek), jednak programem, jenž realizuje. Jedná se program Začít spolu, jehož velkou stoupenkyní a propagátorkou je ředitelka této MŠ. Soustředěným úsilím se jí podařilo postupně prosadit svou vizi a přesvědčit o ní také ostatní pedagogy jak z mateřské, tak ze základní školy, neboť fungují společně. Ti, kterým tato představa pedagogické práce nevyhovovala, postupně odešli do jiných škol. Celá geneze postupného zavádění tohoto programu ukazuje na jedné straně na silnou motivaci ředitelky prosadit svou představu, ale současně také na uvědomění si toho, že prostým tlakem „shora“ se nemusí dospět k dobrému výsledku.

Způsoby komunikace s rodiči i jejich zdůvodnění (východiska a argumentace) vycházejí z programu Začít spolu a komunikace a spolupráce s rodiči obecně je zdůrazňována jako jeden z pilířů tohoto programu i jeho realizace v této MŠ. Opakovaně se zdůrazňuje, že smyslem komunikace a spolupráce s rodinami dětí je především diagnostikování potřeb každého dítěte a jeho rozvoj ve všech oblastech. Tím jsou dány základní kontury vztahů s rodiči, jež tato mateřská škola naplňuje. Podstatné je, že z různých vyjádření, dokumentů i

pozorování je zřetelné, že se nejedná jen o přijetí vnějškových projevů spolupráce s rodiči v podobě konkrétních aktivit, technik komunikace apod., ale především o přijetí „filozofie“, z nichž tyto aktivity přicházejí. Zejména ředitelka má tuto filozofii velmi dobře vstřebanou a dokáže o ní přesvědčivým způsobem hovořit jak s učitelkami, tak s rodiči.

Existuje zde vyhraněná představa o tom, co děti potřebují, jak jejich potřeby rozpoznávat a naplňovat, jak pěstovat a chránit jejich „dětství“, a to i diskusích s rodiči, kteří sami potřebují podporu a pomoc v jejich rodičovské roli. „*Sami rodiče potřebují vychovávat, aby neuplatňovali stejnou autoritativní výchovu, jaké se dostalo jim.*“ Pedagogický sbor je přesvědčen o správnosti zvoleného přístupu, projevuje jistotu (sebevědomí) v komunikaci s rodiči, jež pramení z jejich „dobré práce a snahy“.

Konkrétní způsoby komunikace s rodiči jsou plně v kompetenci učitelek mateřské školy, i když i zde je patrné ředitelčino usměrňování „zpozvdáli“. Je zřejmé, že na zlepšování komunikace se stále pracuje. Poslední pravidelná forma, k níž učitelky dospěly, je každoměsíční třídní schůzka, jejíž explicitní náplní je předvedení nějakého programu pro rodiče, implicitním záměrem potom získat zájem co nejvíce rodičů a mít příležitost s nimi hovořit.

Další formy komunikace s rodiči vyplývají z programu Začít spolu a jsou jimi především smlouvy s rodiči, pravidelné individuální hodnotící pohovory s rodiči, dotazníky pro rodiče zjišťující zájmy dítěte a ankety obvykle zaměřené na hodnocení činnosti mateřské školy.

Je možné konstatovat, že aktivity, které učitelky této mateřské školy směrem k rodičům a rodinám dětí vyvíjejí, a celková míra spolupráce jsou co do rozsahu nadstandardní, jsou pravidelné, přímo zakomponované do celkového programu školy a jsou opakovaně promyšlené.

Rodiče oceňují aktivity školy mimořádně vstřícně a opírají se především o pozorování toho, jak se jejich dětem v mateřské škole daří. Z toho také vyplývá jejich ochota podílet se na výchovné práci školy, i když ta se netýká všech rodičů stejně.

Co se týká vztahů s obcí a veřejností obecně, ty jsou pragmatické a jsou založené na přesvědčení, že je třeba pracovat na oboustranně výhodných podmínkách a dobrých vztazích.

Blízká budoucnost ukáže, do jaké míry je silná osobní oddanost věci dlouhodobě soustředěná v osobě ředitelky oním určujícím faktorem, bez něhož by mateřská škola nemohla fungovat způsobem, kterým funguje. Ředitelka – „duše celého podniku“ ve své funkci totiž s tímto školním rokem končí a z mateřské školy odchází.